

8. Свистун В.І. Децентралізація управління: переваги і недоліки [Електронний ресурс] / В.І. Свистун. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/2211/1/%D0%A1%D0%B2%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BD.PDF>.

Федоренко А.В.

*К.е.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник ДУ «Інститут
економіки та прогнозування НАН України»*

ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ТА УМОВИ ЇХ ЗАЛУЧЕННЯ

До додаткових джерел фінансування розвитку підприємств для цілей цього дослідження віднесено: 1) власні кошти громадян, що на сьогодні не використовуються як інвестиційні ресурси; 2) кошти юридичних осіб, призначені для інвестування, які не використовуються на інвестиційні цілі.

I. Особисті кошти громадян, що можуть використовуватися як інвестиції.

(1) Особисті доходи працівників за місцем роботи (заробітна плата та інші доходи), у разі їх інвестування у прості акції та облігації підприємства.

На сьогодні зазначені джерела практично не використовуються внаслідок відсутності у працівників стимулів для їхнього спрямування у виробництво, перш за все, податкових.

Заходи, які необхідно здійснити, щоб спрямувати доходи з оплати праці членів трудового колективу на придбання акцій та облігацій підприємства.

Правові. Внести зміни до Податкового кодексу України (ПКУ), що передбачають: і) звільнення від податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) особистих доходів, отриманих за місцем роботи, які спрямовуються на придбання простих акцій та / або корпоративних облігацій; ii) поширення на проценти, нараховані за корпоративними облігаціями, порядку оподаткування, передбаченого для дивідендів (за ставкою 5 відсотків під час виплати та за рахунок такої виплати).

Організаційні. Емітент повинен зареєструвати додатковий випуск простих акцій та/або корпоративних облігацій і здійснити закрите розміщення цих цінних паперів серед працівників підприємства.

(2) *Особисті доходи працівників за місцем роботи* (заробітна плата та інші доходи), у разі їх інвестування у привілейовані акції підприємства.

Останні випуски привілейованих акцій були зареєстровані у 2009 та 2010 рр. і обмежувалися лише декількома мільйонами гривень. Основна причина, що стримує їх випуск, – оподаткування дивідендів, нарахованих на такі цінні папери, як доходів з оплати праці, тобто за ставкою 18 відсотків.

Заходи, які необхідно здійснити, щоб спрямувати доходи з оплати праці членів трудового колективу на придбання привілейованих акцій.

Правові. Внести зміни до ПКУ, що передбачають: і) звільнення від ПДФО доходів, отриманих за місцем роботи, які спрямовуються біля джерела їх виплати на придбання привілейованих акцій; ii) поширення на дивіденди, нараховані за привілейованими акціями, загального порядку оподаткування дивідендів (за ставкою 5 відсотків під час виплати та за рахунок такої виплати).

Організаційні. Емітент повинен зареєструвати випуск привілейованих акцій і провести закрите їх розміщення серед працівників.

(3) *Власні грошові заощадження громадян*, що інвестуються в інструменти фондового ринку, які перебувають в обігу на фондовій біржі.

На сьогодні індивідуальна інвестиційна діяльність на фондовому ринку практично зійшла нанівець: із близько 10,8 тисяч інвестиційних рахунків, відкритих приватним особам, у актуальному стані перебуває трохи більше 700. Головна причина – несприятливий режим оподаткування інвестиційних доходів від операцій з цінними паперами, коли прибуток підлягає оподаткуванню під час його отримання, а збиток враховується в момент річного декларування.

Заходи, які необхідно здійснити, щоб залучити власні заощадження громадян у корпоративні цінні папери, що перебувають в біржовому обігу.

Правові. Внести зміни: і) до деяких законів України, якими упровадити в практику індивідуальної інвестиційної діяльності

фізичних осіб новий фінансовий інструмент – особовий інвестиційний рахунок (OIP), який відкривається торговцем цінними паперами для проведення операцій з цінними паперами на фондовій біржі; ii) до ПКУ, що передбачають звільнення від ПДФО інвестиційного прибутку, отриманого від операцій з цінними паперами, які здійснюються через OIP, за умови, що внесені на рахунок кошти використовуються як інвестиції протягом не менш як 1095 днів (3 роки) з моменту надходження першого внеску.

Організаційні. Емітент повинен: i) вивести цінні папери (акції та / або облігації) на фондову біржу, пройти процедуру лістингу та отримати допуск до обігу на організованому ринку; ii) зареєструвати додатковий випуск акцій та / або облігацій і здійснити публічне розміщення цих цінних паперів на фондовій біржі з метою залучення коштів громадян у розвиток виробництва.

(4) Пенсійні кошти громадян, що інвестуються в інструменти фондового ринку, перш за все в корпоративні цінні папери (акції та облігації), які перебувають в лістингу фондової біржі.

На сьогодні єдиним інститутом, що спрямовує пенсійні кошти громадян у розвиток вітчизняних підприємств, є недержавний пенсійний фонд (НПФ). Однак останнім часом НПФ почали втрачати довіру з боку населення внаслідок зниження їхньої доходності до рівня, що не перебиває показник інфляції, та виявлених зловживань з боку посадових осіб, що мали місце, зокрема, в корпоративному пенсійному фонді Національного банку України.

Заходи, які необхідно здійснити, щоб залучити пенсійні внески громадян в корпоративні цінні папери, що перебувають в лістингу фондової біржі:

Правові. Внести зміни: i) до деяких законів України, якими упровадити в практику індивідуальної інвестиційної діяльності фізичних осіб на фондовій біржі новий фінансовий інструмент – особовий пенсійний рахунок (OPR); ii) до ПКУ, якими поширити дію норм, що передбачають звільнення від ПДФО, на пенсійні кошти, внесені на OPR, та інвестиційний прибуток, отриманий від операцій з цінними паперами, що здійснюються через OPR.

Організаційні. Емітент повинен: i) вивести цінні папери (акції та/або облігації) на фондову біржу, пройти процедуру лістингу та забезпечити включення таких цінних паперів до першого або другого рівня лістингу; (ii) зареєструвати додатковий випуск акцій та/або

облігацій та здійснити публічне розміщення цих цінних паперів на фондовій біржі.

II. Кошти юридичних осіб, призначені для інвестування, які не використовуються на інвестиційні цілі.

(1) Кошти накопичувальної системи пенсійного страхування (надалі – НСПС), яка на сьогодні в Україні відсутня.

Світова накопичувальна пенсійна система постає найбільшим фінансовим інвестором, що зосереджує близько 36% загального інвестиційного потенціалу небанківських фінансових установ. На початок 2016 р. її активи становили 35 316 млрд. дол. США. Середньорічний темп їхнього приросту за останні 10 років (2006–2015 рр.) становив 5,1%. При цьому більш як $\frac{2}{3}$ цих коштів стало розміщується в акції та облігації компаній. На жаль, в Україні НСПС (другий рівень пенсійної системи) наразі відсутній внаслідок браку політичної волі державних органів, відповідальних за її упровадження.

Заходи, які необхідно здійснити, щоб залучити кошти з накопичувальної пенсійної системи у корпоративні цінні папери вітчизняних підприємств.

Правові. Для залучення пенсійних коштів з НСПС у розвиток виробництва слід: і) прийняти Закон про запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування, яким передбачити сплату пенсійних внесків з 1 липня 2017 р.; ii) створити державний Накопичувальний пенсійний фонд (НФ) для прийому та подальшого інвестування страхових пенсійних внесків у інструменти фінансового ринку.

Організаційні. Емітенти повинні: і) до упровадження другого рівня пенсійної системи вивести цінні папери (акції та/або облігації) на фондову біржу, пройти процедуру лістингу та отримати допуск до першого або другого рівнів лістингу або кредитний рейтинг інвестиційного рівня (для облігацій); ii) зареєструвати додатковий випуск акцій та/або облігацій та здійснити публічне цих цінних паперів розміщення на біржі.

(2) Кошти, що надходять приватизованому підприємству на виконання інвестиційних зобов'язань, які приймаються покупцями державних пакетів акцій у процесі приватизації.

На сьогодні у сфері приватизації існує глибоке протиріччя між значними обсягами державного майна, що планується до приватизації, та неготовністю потенційних покупців сплачувати

справедливу вартість об'єктів приватизації в умовах глибокої кризи української економіки. До того ж, навіть обмежені кошти, що можуть надійти в рахунок оплати державних пакетів акцій, потраплять до бюджету, а не на підприємства, що приватизуються. Разом з тим, зазначене протиріччя може бути вирішене шляхом упровадження в практику приватизації такого способу продажу державного майна, як некомерційний конкурс з інвестиційними зобов'язаннями. Його особливість полягає в тому, що певна (менша) частина коштів інвестора спрямовується до бюджету в рахунок оплати вартості акцій, тоді як друга (більша) частина переказується на підприємство як інвестиційне зобов'язання щодо фінансування його подальшого розвитку. Однією із перешкод на шляху застосування цього способу є віднесення коштів, які отримує підприємство, до складу оподаткованого доходу.

Заходи, які необхідно здійснити, щоб залучити такі інвестиції у розвиток приватизованих підприємств.

Правові. Внести зміни до: і) Державної програми приватизації, якими передбачити як основний спосіб продажу державних пакетів акцій некомерційний конкурс з інвестиційними зобов'язаннями; ii) ПКУ, згідно з якими кошти, що надходять підприємству на виконання інвестиційних зобов'язань покупців державного майна у процесі приватизації, звільнити від оподаткування податком на прибуток підприємств;

Організаційні. В планах приватизації окремих державних підприємств: і) передбачити продаж контрольних пакетів акцій шляхом проведення некомерційних конкурсів з інвестиційними зобов'язаннями; ii) для покупців державних пакетів акцій – нерезидентів установлювати суму інвестиційних зобов'язань в іноземній валюті (долар США або євро).

(3) Частина корпоративного прибутку, що використовується як внутрішні накопичення або спрямовується (реінвестується) у збільшення статутного капіталу підприємства.

В сучасних умовах підприємства нараховують дивіденди на акції та інші корпоративні права після сплати податку на прибуток за ставкою 18 відсотків. Потім вони сплачують за цією ж ставкою авансовий внесок з податку на прибуток, нарахований на дивіденди, що враховується у зменшення майбутніх податкових зобов'язань. Крім того, підприємства, які мають частку державної власності у статутному капіталі, зобов'язані розподіляти на дивіденди 75%

чистого прибутку. Такий порядок розподілу прибутку цих підприємств призводить до того, що майже 80% його суми вилучається до бюджету.

Заходи, які необхідно здійснити, щоб спрямовувати максимальну частку корпоративного прибутку підприємства у розвиток виробництва.

Правові. Внести зміни до ПКУ, якими передбачити: і) звільнення від податку на прибуток коштів, що реінвестуються підприємством у власний розвиток; іі) оподаткування лише балансового прибутку, що розподіляється на дивіденди.

Організаційні. Внести зміни до нормативно-правових актів, якими: і) скасувати адміністративні норми, які передбачають обов'язкове нарахування дивідендів за корпоративними правами, що належать державі в господарських товариствах; іі) поширити на підприємства з державною часткою власності загальний порядок прийняття рішень про нарахування дивідендів.

Сукупний інвестиційний потенціал вищенаведених додаткових джерел фінансування (на 2017–2022 рр.) може бути оцінено:

– за песимістичним сценарієм – близько 100 млрд. грн. (4 млрд. дол.);

– за оптимістичним сценарієм – близько 500 млрд. грн. (20 млрд. дол.);

– за реалістичним сценарієм – близько 250 млрд. грн. (10 млрд. дол.).

Федорович І.М.

*Викладач-стажист кафедри фінансів суб'єктів
господарювання і страхування Тернопільського
національного економічного університету*

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Наявність зростаючих потреб суспільства у переважній більшості країн світу, а також відсутність ефективної фінансової політики зумовлюють перевищення темпів видатків над доходами. При чому така ситуація характерна як для населення, що активно користується